

**Тема «Злочини проти авторитету органів
державної влади, органів місцевого
самоврядування, об'єднань громадян та
злочини проти журналістів»¹.**

(розділ XV КК 2001 р.)

(конспект лекції)

Джерела до теми:

1. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К. : «ВД «Дакор», 2013. – 786 с. (С. 560-563, автор: Бондар Г. Є.).
2. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник/ Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна – 5-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2015 – 680 с. (с. 449 – 477, автор.: Л. В. Дорош (§ 1–4); Н. О. Гуторова (§ 5, 6).
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/ за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 10-те вид., переробл. та допов. –

---

¹ Назва розд. XV Особл. част. КК в редакції Закону України від 14 травня 2015 р. /ГУ. – 10.06.2015

Київ: ВД «Дакор», 2018. – 1368 с. (С. 1048 – 1120, автор: О. О. Дудоров – ст.ст. 350, 356 – 358, 360, а також у співавторстві з Хавронюком М. І. – ст. 354; М. І. Хавронюк – ст.ст. 338 – 340, 349, 349-1, 359);

4. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник/ В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 6-те вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2020. – 758 с. (автори: Р. С. Орловський, О. В. Ус).

Питання 1: «Поняття, загальна характеристика і види злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та професійної діяльності журналістів»

Ступінь новизни. Загальна характеристика.

Розділ XV створено на основі кримінально-правових норм, що містилися у гл. IX КК 1960 р. “Злочини проти порядку управління”. Із цієї глави до зазначеного розділу були включені нормативні положення, що містилися у 18 статтях. Окрім того із ст. 123-1 КК 1960 р. “Захоплення заложників”, що знаходилася в гл. III КК 1960 р. “Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи” взяті положення ч. 5, які в розділі XV КК 2001 р. виділені в самостійну статтю 349 “Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника”.

Всього розділ XV чинного КК містить 29 статей. Із них:

1. *Статей, подібно яким не було в КК 1960 р. – 6 (на 5 квітня 2001 р.), після 2001 року додано ще 6 статей (всього 12 статей).*

Нові статті, що були включені до КК у 2001 р.:

Ст. 340 “Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій”;

Ст. 344 “Втручання у діяльність державного діяча”;

Ст. 346 “Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча”;

Ст. 351 “Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради”;

Ст. 352 “Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов’язок”;

Ст. 359 “Незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації”. З 15 травня 2010 р. назва цієї статті змінилась, це «Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації».

Додані після 2001 р.: 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста» (14 травня 2015 р.); 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста» (14 травня 2015 р.); 348-1 «Посягання на життя журналіста» (14 травня 2015 р.); 349-1 «Захоплення журналіста як заручника» (14 травня 2015 р.); 351-1 «Перешкоджання діяльності Рахункової плати, члена Рахункової палати» (2 липня 2015 р.); 351-2 «Перешкоджання діяльності

Вищої Ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» (21 грудня 2016 р.).

Норми, що містять нововведення – 5. Це норми, що поміщені у ст. 345 «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника», а також у ст.ст. 350, 358, 360 КК.

Включені із редакційними змінами – 11. Це норми, що поміщені у ст.ст. 338, 341, 342, 343, 347, 348, 353, 354, 355, 356, 357. Після 2001 р. були внесені зміни у статті: 338, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 353, 354, 358, 359 (15)¹.

Включені без змін – 1. Це норма, що міститься у ст. 339 («Незаконне підняття державного прапора України на річковому або морському судні»).

Декриміналізовані у 2001 р. – 7.

Із КК 1960 р. вилучені:

- ст. 187⁷ “Участь у збройних конфліктах інших держав”;
- ст. 187⁸ “Порушення законодавства про об’єднання громадян”;
- ст. 189 “Образа представника влади або представника громадськості, який охороняє громадський порядок”;

---

¹ Останні зміни були внесені у норму статті 351 КК «Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради».

- 189¹ “Образа представника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку або військовослужбовця”;

- 193¹ – “Купівля, продаж або інша оплатна передача чи одержання посвідчення або іншого офіційного документа (за КК 2001 р. такі дії можуть кваліфікуватися як готування до відповідних злочинів чи співучасть у них)”;

- 199 – “Самовільне зайняття земельної ділянки або самовільне будівництво” (норма у 2007 році певним чином знайшла відновлення у ст. 197-1 «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво» із поміщенням її у розділ VI «Злочини проти власності»);

- 202 – “Порушення правил користування радіоустановками на судах”.

Родовий об’єкт:

- це певна група суспільних відносин, що забезпечують законну діяльність та авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян а також професійну діяльність журналістів (В. І. Борисов)¹.

---

¹ На думку Г. С. Бондаря, «Родовим об’єктом ... є суспільні відносини, які забезпечують реалізацію передбачених законодавством форм впливу, підпорядкування, вимог, вказівок та розпоряджень органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об’єднань громадян в межах їх повноважень»

Питання інших ознак родового складу злочинів розділу XV КК 2001 р. див. у підручнику НЮУ ім. Ярослава Мудрого 2020 р. (С. 517).

Види злочинів:

- За видовими об'єктами ці злочини можуть бути розділені на такі групи:

1. Злочини у сфері використання державних символів (статті 338 і 339);

2. Злочини, пов'язані із перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян (статті 340 і 341);

3. Злочини проти представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань (статті 342-353);

(продовження виноски 1 зі стор. 6)

(Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К. : «ВД «Дакор», 2013. – С. 560).

У підручнику, підготовленому науковцями Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (видання 2015 року) родовий об'єкт визначено наступним чином, це «певна група суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб» (С. 449). Таким же чином було визначено родовий об'єкт у підручнику: Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.: За ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-є вид., перероб. і допов. – К., 2007. – С. 447, автор: Л.В. Дорош).

Автори підручника цього навчальн. закладу, що виданий у 2020 р., до зазначених визначень додали: «також відносини при здійсненні журналістами законної професійної діяльності» (С. 516).

4. Злочини у сфері використання документів і засобів отримання інформації (статті 357-360);

5. Злочини проти професійної діяльності журналістів (статті 345-1, 347-1, 348-1, 349-1);

6. Інші злочини проти авторитету держави і діяльності об'єднань громадян (статті 354-356).

Поширеність. В 2009 році за ознаками злочинів, відповідальність за які встановлена у розділі XV, зареєстровано 22066 суспільно небезпечних діянь; засуджено – 3878 осіб. У 2010 році зареєстровано 18008 суспільно небезпечних діянь; засуджено – 3547 осіб. У 2011 р. зареєстровано 15 564 злочини; засуджено 2284 особи. У 2012 році до 20 листопада зареєстровано 13 864 злочини, після 20 листопада взято на облік 6 761 правопорушень. Всього протиправних подій – 20 625, засуджено 2292 особи. У 2013 р. взято на облік 24 777 правопорушень, засуджено 2042 особи.

Подальші показники поширеності злочинів за розділом XV Особл. частини КК 2001 р.

Рік	Взято на облік правопорушень	Повідомлено про підозру	Засуджено
2014	23268	8486	1936
2015	23177	8101	1365

2016	23156	6647	1030
2017	22879	3519	1178
2018	23033	9201	1184
2019	24375	8857	1386

**Питання 2: «Наруга над державними
символами»
(Ст. 338 КК 2001 р.)¹**

Державні символи завжди Були опорним елементом світогляду кожного народу, знаками його існування та утвердження в світі. Тому важливе значення набуває їх захист державою, у тому числі кримінально-правовими засобами.

Ст. 338 КК України складається з двох частин. Кожна з них передбачає самостійний вид злочину. В силу схожості більшості ознак законодавець відповідальність за ці злочини встановив в одній статті.

Поширеність²: в цілому за ст. 338 КК у 2012 р. за ознаками ст. 338 КК було взято на облік 1 правопорушення, засуджено 1 особу; у 2013 р. взято на облік 3 правопорушення, засуджено 0 осіб.

---

¹ Зміни до цієї статті були внесені 4 червня 2009 р.

² За ст. 338 КК було зареєстровано злочинів: у 2001 р. (данні відсутні); у 2002 р. – 2; у 2003 р. – 1; у 2005 р. – 2; у 2006 р. – 5; у 2007 р. – 1; у 2008 р. – 4; у 2009 р. – 3 (засуджено в цьому ж році за ознаками ст. 338 – 4 особи); у 2010 р. – 2 (засуджено 1 особу); у 2011 р. взято на облік 3 злочини, засуджено жодного (0 осіб).

Подальші показники злочинності за ст. 338 КК

Рік	Взято на облік правопорушень	Повідомлено про підозру	Засуджено
2014	56	10	4
2015	24	12	10
2016	10	5	6
2017	13	0	1
2018	16	9	4
2019	3	3	4

В ч. 1 зазначено: “Публічна наруга над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України”.

Суспільна небезпечність зазначених дій полягає в тому, що внаслідок їх вчинення спричиняється шкода авторитету суспільного та державного ладу України.

Безпосереднім об’єктом цього злочину є *суспільні відносини, що забезпечують авторитет суспільного та державного ладу України*¹.

Предметом цього злочинного посягання є:

¹ В підручнику «Кримінальне право. Особлива частина». – К., 1998 р. – С. 509 *безпосередній об’єкт* визначено без вказівки на суспільні відносини.

На думку **Хавронюка М.І.** – це “*авторитет Української держави*” (див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-ге вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007. – С. 899).

На думку **Г. С. Бондаря** – «*авторитет державного і суспільного ладу України та її суверенітет, які виражаються в її символах*» (Кримінальне право (Особлива частина). – К. : 2013. – С. 563).

Державний Прапор України – зовнішній вигляд та схематичне зображення якого дано в постанові Верховної Ради України від 28 січня 1992 р. “Про Державний прапор України”. Це прямокутний стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів.

Державний Герб України – зовнішній вигляд та схематичне зображення якого встановлено Постановою Верховної Ради України від 19 лютого 1992 р. “Про Державний Герб України”. Слід зазначити, що до теперішнього часу в Україні в офіційному обігу користуються лише малим Державним гербом України – тризуб, який є головним елементом Великого Державного Герба України.

Державний Гімн України – музична редакція Державного Гімну України була затверджена Указом Президії Верховної Ради України від 15 січня 1992 р. “Про державний Гімн України”. В основу гімну покладені слова першого куплету та приспів поетичного твору П. Чубинського. Музику до поезії П. Чубинського написав композитор М. Вербицький. Слова гімну затверджені Законом України від 6 березня 2003 року.

Немає значення офіційно в момент глуму над ними використовуються зазначені символи чи ні.

В ч. 2 сказано: “Публічна наруга над офіційно встановленим або піднятим прапором чи гербом іноземної держави”.

Суспільна небезпечність цього злочину зазначеного у ч. 2 полягає в тому, що ним спричиняється чи може бути спричинена шкода авторитету суспільного та державного ладу іноземної держави, над символами якої вчинюється наруга.

Безпосереднім об’єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 338 КК, є *суспільні відносини, що забезпечують авторитет суспільного та державного ладу іноземної держави.*

Предметом злочину є *офіційно встановлені чи підняті Державний прапор чи державний герб будь-якої іноземної держави.* Ці символи повинні бути офіційно встановлені чи підняті відповідним державним органом (наприклад, прапор, що піднято органом влади України у зв’язку із візитом іноземного урядовця або ж герб, що встановлений іноземною державою на будівлі свого посольства чи консульства).

Об’єктивна сторона

Являє собою активну дію у виді *публічної наруги* над зазначеними в ч. 1 та ч. 2 ст. 338 КК предметами злочину. Склад злочину – формальний.

Наруга над прапором чи гербом. Це – знищення, пошкодження, спотворення (вчинення непристойних написів чи малюнків, обливання

фарбою, затоптування у грязюку тощо), використання не за призначенням та інші дії, пов'язані із наругою над цими символами (наприклад, грубе, образливе ставлення, зле висловлювання)¹.

Наруга над Державним Гімном України може полягати у спотворенні його змісту під час виконання, розповсюдженні спотвореного друкованого тексту тощо (Див.: Кримінальне право. Особлива частина. Підручник. – К.: НАВСУ. – 1998. – С. 510).

Публічність – обов'язкова умова для вчинення дії. Тобто доведення дій, що виконуються або виконані, до усвідомлення сторонніх осіб. Тому, особа може, наприклад розмальовувати прапор як у присутності інших людей, так і без їх присутності але з наступним винесенням такого прапору на людські очі (див.: Хавронюк М.І., зазн. праця. С. 900). Якщо особа вчинила зазначені дії під час грубого порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, вона несе відповідальність додатково і за ст. 296 КК (Хуліганство).

---

¹ Оскільки, відповідно до диспозицій ч. 1 та ч. 2 цієї статті, склади цих злочинів є *формальними*, то результативна частина (наслідки) умисних дій (наприклад, пов'язаних із знищенням зазначених предметів) може бути додатково кваліфікована за ст. 194 КК, за наявності складу цього злочину.

Злочин треба вважати *закінченим* з моменту доведення дій до усвідомлення сторонніх осіб або створення реальної можливості для такого усвідомлення¹.

Суб'єктивна сторона:

- прямий умисел

- мета – обов'язкова ознака. Це “*приниження значення символів України або інших держав*”².

Суб'єкт – загальний, з 16 років.

Покарання (див. закон).

---

¹ Дорощ Л. В. у підручнику 2015 р. так сформулювала момент *закінчення*: «З моменту вчинення будь-якої дії, пов'язаною з наругою над державними символами. Не має значення, чи вдалося особі здійснити свій намір до кінця, чи ні (с. 451).

² Хавронюк М.І. не виділяє мету у якості обов'язкової ознаки цього злочину (див.: Хавронюк М.І., зазначена вище праця. – С. 900).

**Питання 3: “Опір представникові влади,
працівникові правоохоронного органу,
державному виконавцю, приватному
виконавцю, члену громадського формування з
охорони громадського порядку і державного
кордону або військовослужбовцеві,
уповноваженій особі Фонду гарантування
вкладів фізичних осіб”
(ст. 342 КК 2001 р.)¹**

Додатковий матеріал:

Судова практика:

– Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 року № 8 “Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів” (зі змінами, внесеними постановою від 3 грудня 1997 р. №12).

Зміст ст. 342 КК (див. КК).

Суспільна небезпечність злочину, передбаченого ст. 342 КК України. Особи, вчиняючи опір, перешкоджають визначеній у цій статті категорії осіб виконувати їх владні, службові

---

¹ В ред. від 04 листопада 2010 р., 23 лютого 2012 р., 28 січня 2014 р., 23 лютого 2014 р., 02 червня 2016 р.

або громадські обов'язки або покладені на них зобов'язання. Винні своїми діями підривають авторитет діяльності цих осіб, а також можуть спричинити шкоду їх здоров'ю.

Поширеність¹.

Подальші показники:

Рік	Взято на облік правопорушень	Повідомлено про підозру	Засуджено
2015	306	144	48
2016	475	195	34
2017	352	213	66
2018	411	237	53
2019	360	209	82

Ознаки складу злочину:

Основний безпосередній об'єкт:

Суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність органів влади, правоохоронних органів, громадських формувань та їх представників, інших осіб, зазначених у ст. 342 КК.

---

¹ У 2001 р. – зареєстровано за ст. 342 КК 778 злочинів, у 2002 р. – 424; у 2003 р. – 430; у 2004 р. – 403; у 2005 р. – 441 (засуджено 90 осіб); у 2006 – 469 (засуджено 109); у 2007 р. – 534 (засуджено 3); у 2008 р. – 588 (засуджено 166); у 2009 р. – 583 (засуджено 144); у 2010 р. зареєстровано 568 злочинів (засуджено 180); у 2011 р. – 426 (засуджено 128); у 2012 р. : до 20.11.12 р. – зареєстровано 6 злочинів; після 20.11.12 р. взято на облік 74 правопорушення. Засуджено у 2012 р. – 72 особи; у 2013 р. обліковано 394 правопорушення; повідомлено про підозру 190 особам, засуджено 69 осіб; у 2014 р. обліковано 321 правопорушення; повідомлено про підозру 200 особам, засуджено 69 осіб.

Потерпілі:

1. Представники влади – народні депутати, депутати органів місцевого самоврядування, глави місцевих адміністрацій і т.п.

2. Працівники правоохоронних органів (ці суб'єкти розглядалися при вивченні ознак злочину, передбаченого ст. 365 КК «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу»).

3. Державні виконавці – це також представники влади, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб), виконання яких покладено на державну виконавчу службу (див.: Кримінальне право України: Особлива частина: підручник (Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. – Х., Право, 2015. – С. 455 (автор Л. В. Дорош)).

4. Приватні виконавці – це суб'єкти незалежної професійної діяльності, які уповноважені державою у визначених законом випадках здійснювати примусове виконання судових рішень і рішень інших органів¹ (див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України (за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ, 2018. – с. 1057).

---

¹ Див.: ст. 16 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р. (ВВР. 2016. № 29. Ст. 535).

5. Члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону – це особи, які досягли 18-річного віку та за особистою заявою і рекомендацією громадської організації прийняті в добровільне громадське об'єднання з охорони громадського порядку на загальних зборах членів такого об'єднання при будь-якому підприємстві, установі або організації, а також особи, що беруть участь в громадських формуваннях з охорони державного кордону. Питання, що стосуються участі громадян в охороні громадського порядку і державного кордону, регулюються Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р.

6. Військовослужбовці – це особи, які проходять військову службу у ЗСУ, ін. військових формуваннях відповідно до законів України (див. ч. 2 ст. 401 КК, а також п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та їх сімей» від 20 грудня 1991 р.// ВВР. 1992. № 15. Ст. 190).

7. Уповноважені особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – працівники цього Фонду, які від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених законом та/або делегованих Фондом, виконують дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації

неплатоспроможного банку та /або ліквідації банку (зазначен. вище Коментар. – с. 1058, а також п. 17 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 р.).

Об'єктивна сторона:

Заключається в *опорі* представникові влади або працівникові правоохоронного органу, або державному чи приватному виконавцю **під час виконання ним службових обов'язків**, або члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцю **під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку**, або уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (вочевидь також **під час** виконання останніми своїх службових обов'язків).

Склад злочину – формальний.

Діяння – повинний бути опір. Це активна протидія особам (вказаним в ч. 1 та ч. 2 ст. 342 КК) по здійсненню ними повноважень, якими вони наділені у зв'язку з їх службовою діяльністю або виконанням громадського обов'язку. Опір є найбільш небезпечною формою втручання в діяльність зазначених в ст. 342 КК осіб (див.: пост. ВС від 15 травня 2018 р., справа № 692/225/16-к, провадження № 51-647км17).

Активна протидія виражається в таких діях, які заважають або можуть заважати цим особам виконувати їх законні обов'язки. Тому це може бути або фізична сила або фізичний вплив (загроза застосувати фізичну силу).

Різновиди активної протидії. Їх два:

перший різновид протидії. Це випадки, коли дії були спрямовані безпосередньо *проти особи*, що виконує службові обов'язки або охороняє громадський порядок;

другий різновид. Дії можуть бути спрямовані і *проти яких-небудь предметів*, технічних засобів, необхідних певним особам для виконання своїх обов'язків (наприклад, ушкоджується портативний радіозв'язок, який є у працівника правоохоронного органу і який необхідний йому для термінової оперативної діяльності з охорони громадського порядку).

Здійснити опір шляхом бездіяльності неможливо. Відмова назвати прізвище, відчинити двері та інше подібне невиконання вимог представника влади, поліцейського, представника громадськості, іншої особи, яка зазначена в ст. 342 КК є видом бездіяльності і тому не є опором. В таких випадках може мати місце *непокора* або навіть *злісна непокора*, однак такі діяння тягнуть за діючим законодавством лише адміністративну відповідальність. Так, злісна непокора – це відмова

від виконання категоричних, неодноразово повторюваних розпоряджень чи вимог уповноважених осіб або відмова, що виражена в *зухвалій* формі, що свідчить про явну неповагу до осіб, які охороняють громадський порядок. Злісна непокора може перерости в опір, коли порушник починає виконувати які-небудь активні дії, що заважають відповідній особі виконувати покладені на неї обов'язки щодо виконання службових обов'язків або охорони громадського порядку.

КК в ст. 342 передбачає два види опору:

1. Так званий *простий*. Він передбачений в ч. 1 та ч. 2 ст. 342 КК і залежить від виду потерпілого та тих обов'язків, які він виконує.

2. Обтяжений обставинами, що посилюють кримінальну відповідальність

Простий опір передбачає виконання дій проти відповідної особи, що не пов'язані з примусом відповідних осіб шляхом насильства чи погрози його застосування до виконання явно незаконних вимог.

Тому при простому опорі засобом перешкоди є *насильницькі* прийоми і методи, що не пов'язані з безпосереднім примушуванням (фізичним або психічним) **особи до виконання явно незаконних вимог**. Наприклад, винний, при його затриманні впирається, виривається, відштовхує від себе осіб, які його затримують, хапається за різні предмети, не

даючи змоги застосовувати щодо нього примусове переміщення. Однак не буде опору, коли, наприклад, особа допомагає затриманому втекти з поліцейської машини і зникнути; при пошуках винного вказує неправильний напрямок втечі розшукуваного.

Встановлюючи відповідальність за вчинення простого опору, законодавець не перерахував всі його можливі форми, так як вони досить різноманітні і питання щодо їх наявності або відсутності повинні вирішуватися в залежності від обставин вчинення кожного конкретного кримінального правопорушення.

Крім того, з об'єктивної сторони діяння повинно відповідати ще 2 умовам:

Перша умова. Необхідно, щоб опір вчинявся, коли представники влади, працівники правоохоронних органів, державні чи приватні виконавці або представники громадськості чи військовослужбовці або уповноважені особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб знаходяться при виконанні службових обов'язків (для представників влади, працівників правоохоронних органів, державних чи приватних виконавців, уповноважених осіб зазначеного Фонду) або обов'язків з охорони громадського порядку (для інших). Тобто значення має час вчинення діяння.

Друга умова. Відповідальність за опір наступає лише при умові, що представник влади або інші особи, вказані в ст. 342 КК “діяли у межах своїх повноважень і з дотриманням встановленого Законом порядку” (1-17). Не перевищували явно своїх повноважень.

Суб’єктивна сторона.

Суб’єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 342 КК, характеризується прямим умислом, при якому особа усвідомлює, що вчиняє опір представнику влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю або представникові громадськості чи військовослужбовцю, іншим суб’єктам і бажає перешкодити виконанню ними своїх службових обов’язків або обов’язків з охорони громадського порядку. Не є злочином випадки, коли суб’єкт вчиняє опір незаконним діям, що вчиняються працівником правоохоронного органу або іншими особами. Суб’єкт усвідомлює, що проти нього діють незаконно і саме тому вчиняє опір. Так, протидію слідчому і працівнику правоохоронного органу під час вилучення ними з квартири друкарської машинки з боку особи, щодо якої було незаконно порушено кримінальну справу, не визнано злочином (див.: “Право України”. – 1992. - № 3).

Мотиви. Професор М.І. Бажанов зазначав: “Дії, що проявлені по відношенню до працівника

міліції на ґрунті особистого конфлікту, а не у зв'язку з його діяльністю з охорони громадського порядку, належить розглядати як злочин проти особистості” (Уголовное право Укр. ССР на совр. етапе, Особ. Ч. – К., 1985. – С. 343).

Суб'єкт – *особа*, що досягла 16 років, причому не тільки *громадянин*, по відношенню до якого здійснюються законні дії представником влади або громадськості, працівником правоохоронного органу або військовослужбовцем, народним дружинником або іншою особою, зазначеною в ст. 342 КК, *але і громадянин*, що вчинив опір при здійсненні таких дій уповноваженими суб'єктами *по відношенню до інших* громадян. Наприклад, напад на поліцейських з метою звільнення затриманого.

Покарання за ч. 1 та ч. 2 ст. 342 КК (див. закон).

В ч 3 ст. 342 КК зазначені *обставини, що обтяжують відповідальність*. В законі зазначено:

“Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з *примушенням* цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій”. Склад злочину, передбаченого в ч. 3 ст. 342 КК, – комбінований (формально-матеріальний). В одних випадках (наприклад, при погрозах) – формальний, в інших, пов'язаних із наслідками (наприклад, у виді тілесних ушкоджень) – матеріальний.

Яке насильство: побої, легкі тілесні ушкодження та тілесні ушкодження середньої тяжкості, що передбачені ч. 1 ст. 122 КК. Інші наслідки, що можуть супроводжувати насильство, відповідно до санкцій за їх спричинення, потребують кваліфікації за сукупністю злочинів.

Під *фізичним насильством* слід розуміти умисне нанесення ударів, побоїв, тілесних ушкоджень потерпілим. При цьому ч. 3 ст. 342 КК охоплюються випадки нанесення легких і середньої тяжкості (без кваліфікуючих ознак ч. 1 ст. 122 КК) тілесних ушкоджень. При скоєнні середньої тяжкості насильницьких дій, що супроводжувалося обставинами обтяжуючими відповідальність (ч. 2 ст. 122 КК), а також тяжкого тілесного ушкодження дії винних необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів: за ч. 3 ст. 342 та за ст. 121 (ч. 1 або ч. 2) або за ч. 2 ст. 122 КК.

Якщо опір буде супроводжено вбивством представника влади, державного або приватного виконавця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, то дії винного кваліфікуються за п. “8” ч. 2 ст. 115, *інших осіб* – за ст. 348, якщо потерпілими від вбивства будуть працівники правоохоронних органів, їх близькі родичі, члени громадського формування по охороні громадського порядку або державного

кордону або військовослужбовці, що здійснюють охорону громадського порядку.

Під *загрозою застосування насильства* розуміються дії або висловлювання, що виражають реальний намір винного застосувати насильство по відношенню до представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця та інших осіб, зазначених в ст. 342 КК.

Примушування – це активний фізичний або психічний вплив на представника влади, працівника правоохоронного органу, та інших осіб, зазначених в ст. 342 КК, з тим, щоб примусити їх, проти їх волі, виконати явно незаконні вимоги (наприклад, примусити уповноважену особу звільнити затриманого).

Покарання за ч. 3 ст. 342 КК (див. закон).

Питання 4: “Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського

формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця” (Ст. 348 КК 2001 р.¹)

Визначення – вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку.

*Поширеність*²:

Показники вчинення злочинів та засудження за них за ст. 348 КК у період з 2014 по т.ч.:

---

¹ Після 5 квітня 2001 р. ст. 348 КК змінювалася 2 рази: 28 січня 2014 р., 23 лютого 2014 р.

² Зареєстровано злочинів за ст. 348 КК: у 2001 р. – 43; у 2002 р. – 17; у 2003 р. – 26; у 2004 р. – 19; у 2005 р. – 15; у 2006 р. – 16; у 2007 р. – 10. у 2008 р. – 10; у 2009 р. – 12 (засуджено 1 особу); у 2010 р. – 11 (засуджено 2 особи); у 2011 р. зареєстровано 12 злочинів (засуджено – 0 осіб); у 2012 р. взято на облік (після 20.11.2012 р.) – 2 правопорушення, засуджено 1 особу. У 2013 р. взято на облік 12 правопорушень, засуджено 5 осіб.

Рік	Взято на облік правопорушень	Повідомлено про підозру	Засуджено
2014	1882	30	—
2015	1560	29	3
2016	278	17	1
2017	165	18	1
2018	60	40	1
2019	51	33	3

Основний об'єкт: Суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність та авторитет органів державної влади та управління, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Додатково-обов'язковий об'єкт: життя людини

Потерпілий, спеціальний (див. закон), в т.ч. близькі родичі (лише працівника правоохоронного органу).

Зв'язок потерпілого з діяльністю: *як під час, так і поза, але у зв'язку з діяльністю.* Близькі родичі також становляться потерпілими за зазначену діяльність осіб, що вказані в ст. 348 КК.

З *об'єктивної сторони* злочин полягає у посяганні на життя зазначених осіб чи їх близьких родичів, тобто в *умисному вбивстві* або *замаху на нього*. За конструкцією об'єктивної сторони склад злочину *усічено-матеріальний*. Злочин вважається

закінченим із моменту замаху на вбивство або настання смерті потерпілого при вбивстві.

Суб'єктивна сторона – умисна вина. При замаху – прямий умисел. При вбивстві – як прямий, так і непрямий умисел.

Суб'єкт – особа, яка досягла 14-річного віку.

**Питання 5: “Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи”
(Ст. 353 КК 2001¹ р.)**

Визначення: самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, поєднане із вчиненням будь-яких суспільно небезпечних діянь (ч. 1 ст. 353 КК).

Ступінь новизни, відмінність від подібної норми, що була в КК 1960 р.

- В КК 1960 р. це була ст. 191 “Самовільне присвоєння влади або звання посадової особи”;

- *Редакційне уточнення.* В ст. 191 КК 1960 р. було: “присвоєння влади”, тоді як у ст. 353 КК 2001 р. стало: “присвоєння владних повноважень”;

- *Зміни у санкції.*

Суспільна небезпечність. Злочин, що передбачений ст. 353 КК, порушує не тільки нормальну діяльність органів влади, а й головним чином – їх авторитет, бо супроводжуючи присвоєння владних повноважень або звання службової особи вчиненням суспільно небезпечних діянь, особа дискредитує авторитет відповідних органів, установ в очах широкого загалу населення.

---

¹ В ред. від 11 червня 2009 р., 21 грудня 2010 р., 07 квітня 2011 р.

*Поширеність*¹: у 2011р. зареєстровано – 297 (засуджено 3 особи); у 2012 р. взято на облік (після 20.XI) 26 правопорушень, засуджено 7 осіб. У 2013 р. обліковано 108 правопорушень, засуджено 7 осіб.

Подальші показники за ст. 353 КК:

Рік	Взято на облік правопорушень	Повідомлено про підозру	Засуджено
2014	135	94	1
2015	188	157	7
2016	154	87	1
2017	104	0	1
2018	154	132	1
2019	60	43	2

*Склад злочину: Об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують авторитет влади та нормальну діяльність її органів (В.І. Борисов)*²;

¹ У 2002 р. зареєстровано злочинів 294; у 2003 р. – 235; у 2004 р. – 197; у 2005 р. – 283; у 2006 р. – 277; у 2007 р. – 371; у 2008 р. – 283; у 2009 р. – 332 (в цьому ж році за ст. 353 КК засуджено 8 осіб); у 2010 р. – 242 (засуджено 6 осіб).

² Об'єктом злочину є нормальна діяльність та авторитет органів державної влади та органів місцевого самоврядування (М.І. Мельник, Коментар. – С. 923).

«Основним безпосередній об'єктом злочину є авторитет органів влади та місцевого самоврядування в частині забезпечення встановленого законодавством порядку реалізації службовими особами владних повноважень» (Крим. пр. (Особл. част): підручник. – К., 2013. – С. 594 (автор Болдарь Г.Є.). Цей же автор виділяє *додаткові факультативні об'єкти*, зокрема, відносини власності та інші, що на його думку залежить від спрямованості суспільно небезпечного діяння (там само – С. 594). Слід зазначити, що для складу злочину таке виділення не є правильним, оскільки склад конкретного виду злочину містить лише обов'язкові ознаки. Тому спричинення шкоди іншим об'єктам потребує додаткової кваліфікації, насамперед, як шахрайство – за ст. 190 КК.

Об'єктивна сторона.

- *визначення*: самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, *поєднане із вчиненням будь-яких суспільно небезпечних діянь*.

- *склад злочину*: формальний;

- *діяння*: складне, бо охоплює дві взаємопов'язані дії (але це не складений злочин).

Це:

1. *Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи* (перша дія). Такою визнають “неправомірне (в порушення встановленого порядку, за відсутності підстав) **прийняття особою на себе таких повноважень або звання і введення в оману оточуючих стосовно свого дійсного статусу**”¹.

“**Владними повноваженнями** є сукупність прав та обов'язків службової особи, яка за своїм статусом є представником влади, наданих їй для виконання функцій держави і конкретних завдань органу, в якому вона працює”².

“**Під званням службової особи** слід розуміти військові та спеціальні звання, які присвоюються певним категоріям службових осіб

(продовження виноски 2 зі стор. 32)

¹ М.І. Мельник, Коментар, С. 923.

² М.І. Мельник, зазн. коментар, С. 923.

(військовослужбовцям, працівникам правоохоронних органів)”¹

Привласнення почесного звання чи якоїсь професії (лікаря, будівельника, юриста тощо) не може кваліфікуватися за ст. 353 КК. Кримінальна відповідальність в таких випадках може наступити лише при наявності в діях особи іншого складу злочину (наприклад, того ж шахрайства).

- *Способи присвоєння* можуть бути різні. Наприклад, особа називає себе *представником влади*. Так, два жителі Мукачівського району Закарпатської області, назвавшись працівниками поліції, вимагали у директора приватного кафе громадянина Т., так званій, податок із грошового обороту. *Це також може бути пред’явлення підроблених або чужих документів чи використання форменого одягу представника влади*. Наприклад, колишній шахтар шахти „Південно-Донбаська-3” зробив собі посвідчення полковника Служби Безпеки на вигадане ім’я та придбав у воєнторгу форму. Використовуючи ці атрибути влади, входив у довіру до людей та шляхом обману виманював у них гроші. За ознаками ст. 190 КК та ст. 353 КК проти цієї людини було порушено 8 кримінальних справ². Можуть бути і інші випадки присвоєння владних

---

¹ М.І. Мельник, зазн. коментар. – С. 923.

² Див.: Газета „Комсомольская правда в Украине”. – 2003. – 18 февраля.

повноважень або звання службової особи. Так, М.І. Мельник вважає, що це може бути “замовчування свого дійсного статусу у випадку помилкового сприйняття іншими особами винного як службової особи”¹.

Невикористання під час вчинення діяння, передбаченого ст. 353 КК, буд-яких зовнішніх прикмет (ознак) належності до представника влади, як-от носіння форменного одягу, пред’явлення службового посвідчення, ..., не змінює (не усуває) його злочинності, оскільки самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи можуть утворювати різні за способом (формою) дії, зокрема й у вигляді усного повідомлення про наявність владних повноважень іншим особам (постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 4 квітня 2013 р. справа № 5-4 КС 13).²

2. Характер суспільно небезпечних діянь (друга дія): Ці дії можуть бути як злочинними (крадіжка, шахрайство), так і являти собою *адміністративні делікти* (наприклад, особа видає себе за регулювальника дорожнього руху і створює небезпечну дорожньо-транспортну ситуацію, зупиняючи транспортний засіб). Якщо дії, вчинені з використанням самовільно присвоєних владних

---

¹ Зазн. коментар, С. 923.

² Вісник Верховн. Суду України. - № 10 (158). – 2013. – С. 10

повноважень або звання службової особи утворюють злочин, то тоді дії особи треба кваліфікувати як за ст. 353 КК, так і статтею, якою передбачено такий злочин¹.

Присвоєння владних повноважень або звання службової особи, що не були пов'язані із вчиненням у зв'язку з цим яких-небудь суспільно-небезпечних діянь, складу злочину не містить. Так, не має злочину в діях особи, яка для того щоб познайомитися із жінкою та стати для неї привабливим кавалером називає себе генералом Української Армії².

Злочин вважається *закінченим* з моменту вчинення особою, яка самовільно присвоїла вказані повноваження або звання службової особи, суспільно небезпечного діяння. Це може бути й замах на його вчинення.

Суб'єктивна сторона:

- пряий умисел;
- мета, що супроводжує вчинення першої дії – використання самовільно присвоєних владних повноважень або звання службової особи “для

¹ Див.: Кримін. пр. Укр.: Особл. ч.: Підруч. – К., - Х., 2001 р. – С. 372.

² Перше діяння повинно бути поєднане із вчиненням будь-якого суспільно небезпечного діяння. Таким діянням може бути адміністративне правопорушення або злочини. “У випадку, коли самовільне присвоєння владних повноважень або звань службової особи поєднується з вчиненням злочину, дії винної особи підлягають кваліфікації за ст. 353 КК та статтею Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за вчинене при цьому діяння” (М.І. Мельник, зазн. коментар, С. 923).

вчинення суспільно небезпечного діяння. За відсутності такої мети цей склад виключається”.¹

Суб’єкт:

- загальний: приватна особа, що досягла 16-років.

Покарання. Злочин, передбачений ч. 1 ст. 353 КК, карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Частина 2 ст. 353 КК – те саме діяння, пов’язане з використанням форменого одягу чи службового посвідчення працівника правоохоронного органу – карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до трьох років.

---

¹ Див.: Кримін. пр. Укр.: Особл. ч.: Підруч. – Х., 2020 р. – С. 536.